

Mākslu izglītības kompetences centrs
Rīgas Mākslas un mediju tehnikums
metodiskā darba jomas *Lietišķā māksla* ietvaros

organizē
SARUNU PLATFORMU

LIETIŠĶĀ MĀKSLA XXI GADSIMTA IZGLĪTĪBĀ

1. Rīko **zinātnisko konferenču ciklu** nozares aktuālo jautājumu risināšanai.
2. Uztur **pastāvīgu diskusiju forumu** par lietišķās mākslas tēmām.
3. Atbalsta un rīko specializētu lietišķās mākslas interešu **grupu tiešsaistes diskusijas** konferenču starplaikos.

Šo pasākumu galvenais mērķis ir
aktualizēt sabiedrībā izpratni, kā rodas lietas ar augstu pievienoto vērtību,
izcelt un raksturot šīs pievienotās vērtības sastāvdaļas:

- izkoptas **profesionālas amatnieciskās prasmes,**
- atbilstoši, pārbaudīti, ilgtspējīgi **materiāli un tehnoloģijas,**
- līdzsvarotas lietu **funkcionālās, estētiskās un mākslinieciskās vērtības,**

Pirmā konference notiks 2024. gada 10. aprīlī plkst. 11:00 akcentējot koka, metāla, tekstila un keramikas jomas.

Pieteikšanās no 11. marta līdz 5. aprīlim, aizpildot pieteikšanās formu.
Darba kārtība un saite uz forumu tiks izsūtīta pēc pieteikšanās!

Konferenču cikls tiek plānots diviem gadiem, ietverot arī citas lietišķās mākslas jomas un problemātiku.

Konferenču starplaikos aicinām, reģistrējoties forumā, izteikt domas un priekšlikumus, kā arī rosināt specializētu interešu grupu tiešsaistes sanāksmes.

Organizatoru vārdā Arvīds Verza, RMMT Koka mākslas un metālmākslas nodaļas vadītājs, tel.20008908, arvids@rmmt.lv

Lietišķā māksla. XXI gadsimts. Profesionālā izglītība.

Problēmraksts

Pirms gadsimta – 1924. gada no 6. aprīlī Valsts Mākslas muzeja telpās Rīgas pilī atklāja pirmo latviešu lietišķās mākslas izstādi ar septiņām nodaļām: audumi, izšuvumi un adījumi; māla darbi; koka darbi, metāla darbi; darbi no ādas, dzintara u.c.; kompozīcija, projekti un zīmējumi; specialā literatūra. Izstādes rīkotāji bija tādas autoritātes Latvijas kultūrā kā latviešu tautas lietišķās mākslas pētnieks un popularizētājs Eduards Paegle (1876 - 1960), mākslinieks Jūlijs Madernieks (1870—1955), mākslas amatniece Alma Birgele-Paegle (1870–1940), arhitekts Augusts *Malvess* (1878—1951) un mākslinieks *Ernests Brastiņš* (1892–1942). Kataloga ievadā šī kopa, kur katram norādīts vismaz viens no viņa profesionālās darbības veidiem, nosaukta par „lietpratēju komiteju”.

Tieši simts gadi pagājuši arī kopš pirmās starptautiskās izglītības izstādes Rīgā un kopš brīža, kad beidza pukstēt izcilā latviešu izglītības speciālista Kārļa Cīruļa (1857—1924) sirds. Viņš bija tas, kurš izveidoja un ieviesa īpašu manuālās apmācības sistēmu, pielietojot Eiropas un Skandināvijas skolu pieredzi Latvijas un citās bijušās Krievijas impērijas skolās, līdz ar to pastarpināti veicinot arī lietišķās mākslas tradīciju un prasmju izkopšanu un talāknodošanu.*

Gadi ir nesuši izmaiņas gan tehnikā un tehnoloģijās, gan sabiedrības dzīvesveidā un līdz ar to arī kultūras un mākslas parādību, tostarp lietišķās mākslas uztverē un vērtējumā. Taču nemainīgai būtu jāpaliek Skolas un Skolotāja vēlmei sagatavot savus audzēkņus veiksmīgai darba dzīvei, bet pašiem aktīvi un atbildīgi piedalīties valsts izglītības procesu organizēšanā un profesionālo kompetenci noteicošo dokumentu izstrādāšanā. Tieši pašreizējā vēsturiskajā situācijā tam ir izšķiroša nozīme, ja gribam nodrošināt valsts izaugsmi un Latvijas tautas garīgās un materiālās kultūras turpmāku attīstību.

Izglītība, un mūsu gadījumā tā ir ar mākslinieciskām un estētiskām kvalitātēm saistīta profesionālā izglītība, protams, ir viena no svarīgākajām investīciju jomām. Taču investīcijām jānonāk pārdomātā, pareizi strukturētā sistēmā, kas ļauj ar maksimālu atdevi izmantot katra jaunieša dzīvē tik svarīgo laika posmu no četrpadsmit līdz deviņpadsmit gadiem. Tam vajadzētu paiet aizraujošā izzīņas un mācīšanās procesā, kura rezultātā jaunais cilvēks ir ne tikai saņēmis izglītību apliecinošu dokumentu, bet apguvis pieprasītu amatu.

Rīgas Mākslas un mediju tehnikumam ir uzticēts pienākums būt par mākslu izglītības kompetences centru lietišķās mākslas jomā, un mēs gribam pulcināt savus kolēģus no līdzīgas ievirzes profesionālās izglītības mācību iestādēm, Latvijas Nacionālā kultūras centra, radošajām un darba devēju organizācijām, zinātniekus, pētniekus un citus interesentus, lai kopā izvērtētu esošo situāciju un gaidāmos nākotnes izaicinājumus, lai spriestu par nozares teorētiskajiem jautājumiem un praktiskajām iespējām, lai dalītos pieredzē un smeltos ierosmi jaunam darba cēlienam. Tikai tad, ja mūs iedvesmo vēlme nodot nākamajām paaudzēm vēsturisko mantojumu, ja mums piemīt spēja un ir iespējas izkopt savu un mūsu audzēkņu individualitāti mēs varam veidot savas tautas unikāli atšķirīgo identitāti, kas nav iedomājama bez saiknēm ar Eiropas kultūras un stilu vēsturi, bez saiknēm ar moderno pasauli.

Viens no jautājumiem par ko nāksies domāt un latviešu valodas telpas ietvaros vienoties, noteikti būs terminoloģija, jo vienprātība terminu lietošanā ir pamats tam, lai pārdomāti un nepārprotami tiktu sastādītas gan mācību programmas, gan procesus regulējošie dokumenti. Nāksies salīdzināt terminu nozīmi/saturu un lietojumu dažādās valodās un kultūrvēsturiskajos periodos, dažādās darbības un apceru praksēs, lai neveikli tulkojumi vai neveiklas interpretācijas neradītu pārpratumus

un grūti labojamas kļūdas. Pirmais piemērs varētu būt virsrakstā minētā „lietišķā māksla”. Jau simtgadu vecajā katalogā Valtera un Rapa grāmatnīcas reklāma min „lietišķo un tīro mākslu”, sevi reklamē „mākslinieki un mākslas amatnieki”, bet Izglītības ministrijas rokdarbu darbnīca eksponē anonīmus „audzēkņu darbus galdniecībā” un „mākslas galdnieku darbus”, kam minēti gan projektu autori, gan izgatavotāji. Arī metāla nodaļā ir anonīmi „audzēkņu darbi metāla apstrādāšanā” un „mākslas kalēju darbi”. Šūšanas, piegriešanas un rokdarbuursos pasniedz „praktiskus un mākslas rokdarbus”, bet Eduarda Paeglesursos ir mākslas amatniecības nodaļa. Latvijas sieviešu nacionālajā līgā (dibināta un uzņemta Starptautiskajā sieviešu savienībā - *The International Council of Women, ICW 1922.g.*) ir mākslas rūpniecības sekcija. Tautas māksla jeb „tautas darinājumi” ekspozīcijā minēti kā atsevišķa grupa kam nosaukta izcelsmes vieta un tikai dažkārt zināms arī darinātājs. Toties profesionālu autoru darbi ir kompozīciju un projektu nodaļā (piemēram Anša Cīruļa Valsts prezidenta reprezentācijas telpu iekārtas projekts). Šodienas valodā tos sauktu par dizaina projektiem. Šāds uzskaitījums atgādina, ka arī apmācības procesi un izglītības līmeņi bijuši diferencēti.

Savukārt, ātri pārskatot digitālās vārdnīcas, var secināt, ka mūsdienu latviešu valodā lietoto „lietišķā māksla” citu valodu praksē saista ar dekoratīvāti jēdzienā „lietišķi dekoratīvā māksla”, ar „dizainu”, ja mākslinieku projektētie darbi tiek ražoti rūpnieciski utt. Ir atzīts, ka līdzās utilitāriem izstrādājumiem tiek radītas dekoratīvas kompozīcijas, kas tuvas tēlotājmākslas izpausmēm. Savukārt Japānas Vikipēdijas lapā 美術 (*Bijutsu*), kas ir vispārīgs apzīmējums plastiskajai mākslai (vizuālajai mākslai), varam lasīt, ka, piemēram, arhitektūru Japānā galvenokārt saista ar tehnoloģijām un augstskolās arhitektūras kursi biežāk tiek izvietoti inženierzinātņu nodaļās nekā mākslas nodaļās, kas, protams, neizslēdz estētiskās kvalitātes.

Tā, pat izmantojot kvalitātes ziņā pieticīgos *Google* tulkojums, var redzēt, cik svarīga ir vietējo terminoloģijas tradīciju loma un cik saistošiem pētījumiem ar starptautiskai sadarbībai un lokālām darbībām visnotaļ noderīgu rezultātu te būtu viela. Mūsu valodas bagātināšanai būtu jāizzina nosaukumi, ko lietām un parādībām devuši muzeju darbinieki Nacionālā muzeju krājuma kopkatalogā (NMKK). Precizējot izpratni par terminiem, varam objektīvāk vērtēt un salīdzināt gan mācību programmas gan ar izglītības procesu saistītos dokumentus.

Zīmīgi, ka 1972. gadā dibinātā Eiropas Tautas mākslas un amatniecības federācija (*EFACF – European Folk Art and Craft Federation*), kurā uzņemta arī biedrība “Latviešu tautas mākslas savienība”, 2021. gadā tika pardēvēta par Eiropas Amatniecības organizāciju (*European Craft Organization*). Tas mērķis ir „saglabāt un attīstīt amatniecību tradicionālā un mūsdienīgā veidā”.

Mūsdienās ar roku vai daļēji mehānizēto darbu radītos izstrādājumus, kā to varēja redzēt, piemēram, ikgadējās izstādēs *Maison&Objet Paris 2024* vai mēbeļu un apgaismojuma izstādē *Stockholm Furniture Fair 2024*, cenšas izkonkurēt moderno tehnoloģiju (3D printeri) produkti. Tomēr tie, lai gan var būt ļoti līdzīgi amatnieka darbam vai kopēt dabas formas, iespējams, tāpat kā pirms nepilna gadsimta plastmasas, zaudēs aktualitāti. Tātad mums jāgatavo speciālisti, kuru amata meistara rokas un instrumenta pieskāriena šarms būtu uztverams un neatvairāms. Jādomā arī par šāda darba sociālo nozīmi. Modes un tekstilmākslas speciālistiem tāpat kā visai sabiedrībai jāmeklē pretlīdzekļi tā sauktās „ātrās modes” postošajai iedarbībai. Savukārt tiem ļaudīm, kam nodarbošanās ar kādu no amatiem kļuvusi par vaļasprieku, ir bijuši un būs vajadzīgi profesionāli padomdevēji.

Tātad varam secināt, ka tieši amata prasme, ar to saistītās zināšanas, iemaņas, kompetences un regulārā, loģiski plānotā un nepārtrauktā apmācību procesā iegūta praktiskās darbošanās pieredze ir un būs svarīgākā no pirmā līdz pat ceturtajam kursam. Tikai tad mūsu audzēkņi spēs izgatavot lietas ar lielu pievienoto vērtību. Pieredze rāda, ka šādi organizētā apmācībā vērā ņemamas izaugsmes iespējas ir arī tiem jauniešiem, kuri dažādu apstākļu dēļ nevarētu gūt panākumus

humanitāro vai eksakto zinātņu nozarēs vai radošajās profesijās. Te nozīme ir pārdomātām proporcijām starp profesionālajiem un vispārizglītojošajiem priekšmetiem. Profesionālajām un vispārizglītojošajām skolām nav jākonkurē. Lai optimāli tērētu valsts līdzekļus, tām jāveic katrai savs uzdevums. Talantīgiem un uzņēmīgiem profesionālo skolu absolventiem, kuri vēlētos turpināt izglītību, šādā mācību procesā būs ielikts stabils pamats turpmākai izaugsmei. Tā var izradīties straujāka un veiksmīgāka nekā viņu vienaudžiem, ja uzņemšanas noteikumi būtu vienādi.

Pirmos priekšstatus par izvēlēto specialitāti mūsu audzēkņi, iespējams, gūst skolā, tādēļ mums varētu veidoties auglīga sadarbība ar skolotājiem, kuri pasniedz priekšmetu „dizains un tehnoloģijas”, un kuriem jau uzkrājusies zināma pieredze un izveidojies savs viedoklis par projektu “Kompetenču pieeja mācību saturā”.

Mēs varētu sev uzdot jautājumus par to, vai kāds ir pētījis „izglītības standartus” pēc kuriem izgatavoti muzeju krājumos vai joprojām lietošanā esošie lietišķās mākslas priekšmeti, vai ir pierādīts, ka modulārās profesionālās izglītības programmas ir efektīvākas par tradicionālajām, vai nebūtu lietderīgi, veidojot profesiju standartus, nopietnāk ņemt vērā dažādo lietišķās mākslas jomu specifiku u.t.t. Diskusijas vērts ir pats fakts par lietišķās mākslas vietu profesiju kartē.

Un tā – mēs aicinām veidot divdesmit pirmā gadsimta Latvijas profesionālās lietišķās mākslas „lietpratēju komiteju”, lai mūsu darbs būtu ieguldījums Latvijas nākotnē un dotu garīgu un materiālu gandarījumu mums un mūsu audzēkņiem.

Mg. (mākslas vēsturē un teorijā) Edīte Bērziņa

* Skat. Ieva Mīlgrāve. *Ideas of the Reform Pedagogy in the Manual Training Lessons*. Jelgava, 2015. Pieejams PDF formatā <https://llufb.llu.lv/conference/REEP/2015/Latvia-Univ-Agricult-REEP-2015proceedings-237-244.pdf>